УДК 378.035.6

Олена Стьопіна, *кандидат педагогічних наук, доцент Краснодонського факультету інженерії та менеджменту Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена проблемам визначення ролі і місця вищої освіти в сучасному світі, а також аналізу можливих напрямків реформування виховної системи ВНЗ в умовах глобалізації; розглядаються питання збереження національної культури і відродження традиційних для українського суспільства духовно-моральних цінностей.

Ключові слова: *глобалізація, полікультурна освіта, інтелігентність, православ'я.*

Статья посвящена проблеме определения роли и места высшего образования в современном мире, а также анализу возможных направлений реформирования воспитательной системы вузов в условиях глобализации; рассматриваются вопросы сохранения национальной культуры и возрождения традиционных для украинского общества духовно-нравственных ценностей.

Ключевые слова: *глобализация, поликультурное образование, интеллигентность, православие.*

The article is devoted to the problem of determination of role and place of higher education in the modern world, and also to the analysis of possible directions of reformation of the educational system of institutes in the conditions of globalization; the questions of maintenance of the national culture and revival of the traditional for the Ukrainian society spiritual and moral values are examined.

Key words: *globalization, poly cultural education, intelligentsia, orthodoxy.*

Постановка проблеми в загальному огляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні умови існування людської особистості у світі, що постійно перетворюється, все частіше характеризуються вченими як "тотальна криза ідентичності". Наслідком втрати ідентичності в психологічному, соціальному, етнічному, духовно-моральному, культурному аспектах є маргіналізація свідомості як окремої людини, так і суспільства в цілому. За минулі сто років український народ зазнав стільки загалом руйнівних перетворень на соціально-економічному, політичному, та духовно-культурному рівнях, що традиційні духовно-моральні та культурні цінності на деякий час припинили відігравати вирішальну роль у суспільному житті. Це призводить до руйнування цілісної свідомості й усталеної системи цінностей на рівні особистості, наслідком чого стає гостра криза самоідентифікації і маргіналізація інтелектуально-духовного стану суспільства і зокрема його майбутньої еліти – студентської молоді. Ці негативні тенденції каталізуються "стимульованою глобалізацією, перебудовою соціальних зв'язків, поглибленням розходжень між ціннісними орієнтирами особистості та її реальними можливостями в умовах нового глобалізованого соціального порядку, зміною способу мислення і життєіснування усього людства. Одночасно з глобалізацією в усіх сферах виникає не тільки нова багатоманітність зв'язків між державами та суспільствами, але й значною мірою руйнується структура основних принципів, на яких до цього часу організовувалися й існували суспільства й держави як територіальні єдності. Натомість утворюється нова спільнота – загальнопланетарний соціум" [6]. Провідні представники світової філософської думки збентежені "ерозією гуманізму", розпадом духовності, масовізацією культури і витісненням дійсних культурних і моральних цінностей та національних традицій. Зрозуміло, що ці характерні ознаки нового соціуму, що формується, знаходяться в протиріччі з базовими цінностями традиційної освіти і виховання. У таких умовах існуюча система освіти виявляється нездатною ефективно виконувати роль засобу пізнання людиною світу, забезпечення процесів освоєння і присвоєння особистістю культурної та духовно-моральної традиції свого народу, що є основою осягнення світової культури. Звідси виникає необхідність розробки нової парадигми освіти у важких умовах загальнопланетарного зіткнення національних культур і глобальної цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Головною проблемою людства в усі часи була проблема його виживання на планеті. Як зазначає К. Колін у статті "Неоглобалізм і національна культура", ця проблема "буде вирішуватись не у сфері політики чи економіки, а у сфері культури" [4]. Осередками формування культури того чи іншого

© О. Стьопіна, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

суспільства є вищі навчальні заклади. Саме від того, як завдання збереження і розвитку національної культури буде розв'язуватись системою освіти залежить соціальне благополуччя суспільства. Сучасні українські і зарубіжні вчені пропонують найрізноманітніші шляхи розвитку освіти і виховання.

Наприклад, Є. Зеленов бачить вихід у планетарному вихованні студентської молоді, головною метою якого є "спрямування вектору виховання та самовиховання студентів на формування і розвиток планетарної самосвідомості, розвиток відчуття єдності свого життя з життям планетарним, розуміння того, що твоя особистість є носієм культурної спадщини та цивілізаційної енергії всіх людських цивілізацій. Сутність і мета планетарного виховання – формувати ціннісну планетарну свідомість особистості, фундамент якої не раціональний, а емоційний, бо цінності – і етичні, і релігійні, і політичні, і естетичні, і екзистенціальні, і художні – переживаються, і лише пережитими стають стимулами поведінки, що спирається на знання" [3, 203]. Учений робить висновок, що "планетарне виховання – це виховання інтелігентності". Узагалі інтелігентність – це неодмінна якість добре вихованої особистості. І така "глобальна", "планетарна" інтелігентність є, на нашу думку, важливою як на раціональному рівні, тобто в плані оволодіння знаннями щодо кращих досягнень світової науки й культури, так і на рівні емоційному – як прояв позитивного ставлення і поваги до усіх культур та цивілізацій планети, усвідомлення різноманітності і важливості кожної окремої культурно-релігійної традиції для світу в цілому.

Інші вчені бачать шляхи реформування вищої освіти в полікультурному вихованні молоді. Великий унесок у розробку концепції полікультурної освіти зробив американський учений Дж. Бенкс. Російські вчені В. Макаєва, З. Малькова, Л. Супрунова, продовжуючи розробку даного напрямку, сформулювали ціль російської полікультурної освіти, яка на їхню думку полягає у формуванні толерантної особистості, здатної на основі діалогу активно взаємодіяти з представниками інших культур.

А. Джуринський, розглядаючи проблему полікультурного виховання у світовій школі, зазначає, що полікультурне виховання робить акцент на взаємозв'язку культур, одна з яких (звісно власна, національна) домінує. Саме такий підхід до виховання дає, на нашу думку, можливість національним системам освіти зберегти свої особливості і відмінності в процесі світової глобалізації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Суперечливі глобалізаційні процеси поставили вітчизняну систему освіти перед необхідністю вибору подальших шляхів розвитку та напрямків перетворення її на ефективний засіб формування та збереження культурної і духовно-моральної традицій українського суспільства і передачі її наступним поколінням молодих людей. Головною **метою статті** ми бачимо визначення ролі і місця освіти в сучасному світі, а також аналіз можливих напрямків її реформування в складних умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Перш ніж аналізувати напрямки подальшого розвитку і перетворення освітянської системи, необхідно визначити її місце і роль у сучасному світі, основною рисою якого є процес глобалізації. "З культурологічної точки зору, глобалізація суспільства означає нову гуманітарну революцію, у результаті якої багато традиційних національних та етнічних культур відчують на собі істотні зміни, а деякі з них можуть виявитись не тільки деформованими, а повністю зруйнованими", – зазначає К. Колін, – "…слід також очікувати перегляду традиційної системи цінностей не тільки східних країн, а також країн Європи. При цьому такі цінності як соціальна відповідальність, патріотизм, висока моральність і повага до старших активно витісняються новими цінностями, поставленими на служіння індивідуалізму, прагненню до матеріального благополуччя і самоствердження у суспільстві, заснованому на пріоритеті споживання. Зрозуміло, що ця тенденція деформації культури суспільства представляє собою нову глобальну загрозу для його майбутнього, оскільки знаходиться у повному протиріччі не тільки з видатними досягненнями розвитку світової культури, але також і з основними умовами подальшого стійкого розвитку цивілізації" [4]. Під таким агресивним натиском глобалізованої цивілізації світова культура має всі шанси або загинути, або перетворитися на ту сурогатну масову культуру, зразки якої нав'язують сьогодні телебачення і ЗМІ. Запобігти деформації духовних і культурних цінностей покликані, на наш погляд, вищі навчальні заклади освіти, котрі завжди були, з одного боку, носіями і хранителями цих цінностей, а з іншого боку, центрами їхнього розвитку і примноження. Майже в кожному українському місті обласного і районного значення є зараз університети або їхні філії. Більше 527,3 тис. молодих людей в України отримали у 2009 – 2010 навчальному році вищу освіту у ВНЗ III – IV рівнів акредитації. Роль

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

освіти на сучасному етапі розвитку суспільства неможливо переоцінити: саме вищі навчальні заклади формують світогляд майбутньої політичної, фінансової, економічної еліти країни. Виховання інтелігенції завжди було складною і відповідальною місією. У наші часи це завдання ускладнюється глобалізаційними процесами, пов'язаними з культурною уніфікацією і нівелюванням традиційних ціннісних орієнтирів, що своєю чергою призводить до падіння загальнокультурного рівня студентської молоді, втрати стійкої шкали духовно-моральних цінностей і до маргіналізації студентського середовища. Запобігти цим негативним тенденціям сьогодні цілком можливо. Суспільним інститутом, покликаним знайти шляхи до розв'язання цієї проблеми, є вища освіта, яка має стати ефективним засобом збереження і розвитку національної культурної і духовно-моральної традиції нашого народу. Тому важливим завданням сьогодення є відновлення етнокультурних функцій вищої школи, повернення до етнонаціональних традицій освіти і виховання. Глибоке вивчення національного характеру українців може стати основою для відродження ефективної виховної системи, яка дозволить не тільки зберегти, а й примножити набутки національної освіти і культури, протистояти загрозам уніфікації і культурного колапсу.

Одним з перших вітчизняних дослідників характеру наших предків можна безумовно вважати Нестора Літописця, який у "Повісті минулих літ" розглянув основні риси полян, радимичів, в'ятичів. Український характер досліджували також М. Грушевський, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, М. Костомаров, Г. Ващенко, О. Вишневський, Н. Григоріїв, Д. Донцов, О. Кульчицький, В. Ольховський, О. Субтельний, Д. Чижевський, В. Янів, Я. Ярема.

Більшість авторів серед рис національного характеру українців відзначають як домінуючі гостинність та доброзичливість, підвищену чутливість та емоційність. Однак, поряд з позитивними, вчені називають і негативні риси, серед яких: підвищена увага до свого внутрішнього стану, невиправдані роздратування, схильність до гніву та образ, готовність піддаватися впливу інших; індивідуалізм, який призводить до самоізоляції, конфлікту з усім і усіма. В окремих випадках ця риса може давати позитивний результат – спричиняє глибоко позитивні форми творчості. На думку Н. Григоріїва, великі простори України привчили українців до байдужості, пасивності, охлялості, недбалості [2, 261].

Українцям притаманний колективізм, оскільки вони звикли ототожнювати себе з єдиною значущою групою, найчастіше сім'єю, протягом усього життя, тож і проблеми розв'язують у колі сім'ї та близьких друзів, як правило, без участі спеціалістів, що так характерно для індивідуалістських суспільств. Батьки, що належать до колективістських культур, схильні підкреслювати потребу співпраці і схвалення з боку навколишніх, і формула-запитання "що скажуть люди?" свідчить про важливість громадської думки у визначенні лінії поведінки особистості, що не є характерним для індивідуалістської орієнтації.

Характер українців сьогодні потребує експериментального глибокого вивчення. На думку І. Беха, "людина входить в людство через національну індивідуальність, як національна людина, оскільки без національності людство було б мертвим, логічно абстрактним. Це означає, що через освіту й виховання, культуру, частиною якої є етнос, виявляється і здійснюється його соціальне самовідтворення. Позанаціональне не може бути народним" [1, 10].

Однією з суттєвих ознак ментальності українського народу є демократизм: він завжди пронизував увесь лад його життя, втілював у собі, з одного боку, засади гуманізму, а з іншого – волелюбності й рівноправ'я.

Інший чинник, який визначив характер українського суспільства, – це релігія. На українському ґрунті міцно вкоренилося православ'я, яке, опановуючи традицію язичництва, з одного боку, частково зруйнувало її, а з іншого – запозичило споконвічні глибинні народні традиції.

Для українців релігія була живим чинником протягом не віків, а тисяч років життя і в єдності з природою навіювала людині пошану до надземних сил [2, 3]. Православне християнське віровчення вплинуло на народну традицію виховання молоді як на побутовому (народна педагогіка), так і на офіційному інституціолізованому рівні (шкільна та професійна освіта): "кордоцентризм", релігійність, не войовничість є основними характеристиками українського виховного ідеалу. Використання набутків народної педагогіки і православної системи виховання може вивести сучасну освіту на новий рівень, допомогти сформувати і відродити суспільну шкалу духовно-моральних цінностей, вкоренити особу молодої людини в національній культурній традиції і тим запобігти маргіналізації студентського середовища.

Висновки. Однією з важливих характерних

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

рис християнського світосприйняття є саме толерантне ставлення до представників інших країн, народів, релігій, що не тільки сприятиме формуванню толерантності, але й зробить менш болісним для молодої людини процес переоцінки моральних цінностей і допоможе в становленні етнічної ідентичності, що є основою етнічної толерантності та адекватного світосприйняття взагалі.

Для створення ефективної в подоланні негативних наслідків глобалізації суспільства освітньої системи і формулювання змісту освіти необхідне всебічне вивчення національного українського характеру, визначення традиційних національних цінностей і переорієнтація системи виховання в напрямку їхнього формування, дослідження світосприйняття і психологічних особливостей українців, глибоке вивчення традицій української народної педагогіки та створення на основі отриманих знань національної школи, відкритої для осягнення набутків світової культури і одночасно здатної протистояти негативним наслідкам глобалізації світового суспільства.

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Наук. видання. [Текст] / К.: Либідь, 2003. – 344 с. – С.10.

2. Вишневський О. Релігія і деякі проблеми релігійного виховання в школі [Текст] / О. Вишневський // Рідна школа. – 1999. – № 4. – С. 3 – 7.

3. Зеленов Є.А. Планетарне виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних процесів [Текст] / Луганськ: вид-во НЦППРК "НОУЛІЖ", 2009. – С. 203.

4. Колин К.К. Неоглобализм и национальная культура [Електронний ресурс] / К.К. Колин; Ин-т проблем информатики РАН. Режим доступа: www.URL.http: // www.opos.sitc.ru chronika /2004/11/ neoglobalizm.doc. – 11.12.2004 г.

5. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. [Текст] / К.: ВІРА ІНСАЙД, 2000. – 444 с. – С. 261.

6. Наумкина Е.А. От информационного общества к обществу знаний: образовательный аспект. [Електронний ресурс] /Е.А. Наумкина. Сумской государственный педагогический университет Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ihtgr5FzNuIJ:www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/FilosNauk/2009_1/90.pdf

Стаття надійшла до редакції 21.10.2010

УДК 371:33

Святослав Михаць, *кандидат економічних наук,*
доцент кафедри екологічного менеджменту та комунікаційних технологій
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РОЛІ ОСВІТИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ

Стаття досліджує проблеми економічної ефективності освіти і, зокрема, визначення впливу освіти на економічне зростання.

Ключові слова: *освіта, економічне зростання, капіталовкладення, "результативність".*

Статья исследует проблемы экономической эффективности образования и, в частности, определение влияния образования на экономический рост.

Ключевые слова: *образование, экономический рост, капиталовложение, "результативность".*

The article investigates the problems of economic efficiency of education, in particular, determination of influence of education on an economic increase.

Key words: *education, economic increase, capital investment, "effectiveness".*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході науково-технічних перетворень другої половини XX ст. інформаційна "наповненість" масової продукції стає все більш домінуючою і складнішою, незалежно від того, чи йде мова про предмети особистого і виробничого тривалого користування, послуги, чи "чисто" інформаційну продукцію. Стає загальновизнаним інформаційно-освітній характер всього інноваційного процесу, починаючи з новаторської ідеї, закінчуючи кінцевим споживанням. Основою економічних механізмів будь-якого сектору економіки є забезпечення ефективності.

Сучасний підхід до вивчення проблеми ефективності передбачає перш за все врахування зростання залежності всіх видів виробничої й соціальної діяльності від творчої характеристики праці. Ефективність освіти і механізми її забезпечення не можна вивчати окремо від особливих властивостей "продукції" освіти. А

© С. Михаць, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com